

## СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІ КОНЦЕПТУ *ВІТЕР* У ТУРЕЦЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Тімкова Т. М.

*Київський національний лінгвістичний університет*

Стаття присвячена комплексному аналізу мовної вербалізації концепту ВІТЕР у турецькій мовній картині світу. Обраний для дослідження фрагмент мовної картини світу дозволяє виявити співвідношення між мовними одиницями і концептуальними структурами, що зберігають у свідомості носіїв мови знання про природний феномен як про явище, яке існує об'єктивно і характеризується певними особливостями, які ми й розглядаємо у статті. При побудові номінативного поля концепту увагу було зосереджено на виявленні прямих номінацій концепту – ключових слів та їх синонімів (як системних, так і okazіональних, індивідуально-авторських) – було виявлено ядро номінативного поля. Кожна з представлених лексичних одиниць має власний синонімічний ряд і певні особливості вживання.

*Ключові слова:* концепт, лексична одиниця, вербалізувати, когнітивна дефініція.

Complex analysis of verbalization of concept WIND at Turkish language picture of the world affords to reveal specific features of concept, to define the correlation between language units and conceptional structures, which preserve some knowledge about this natural phenomenon in the consciousness of native speakers. Lexical units, which verbalize concept WIND at the Turkish language picture of the world, are described semantic classification of lexical units, which represent concept WIND in the Turkish language in general and in Anatolian dialects, in particular has been investigated. Phraseological units that represent concept WIND investigated and lexemes, which designate concept, WIND in the Anatolian dialects of Turkish language and at the Turkish literature of the period of Turkish Republic.

*Key words:* concept, lexical unit, to verbalize, cognitive definition.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризуються кризою технологічного детермінізму в науці. Гуманістична спрямованість нашої епохи визначається, з одного боку, відродженням уваги до мовознавчих ідей С. Булгакова, О. О. Потебні, П. О. Флоренського, О. Ф. Лосєва, які визначали мову як онтологічну сутність, символічну реальність, а з другого боку, – інтенсивним опрацюванням мовної картини світу. Останнім часом стали поширеними дослідження етноспецифічних мовних і концептуальних картин світу як результату розумової діяльності членів етнічної групи, що є носіями конкретної мови, а також індивідуальних мовних і концептуальних картин світу як результату розумової діяльності конкретного індивіда. Текст розглядають як результат мовної діяльності людини взагалі і як носія конкретної мови зокрема, як комунікативне повідомлення, висловлене для досягнення певної комунікативної мети.

Людина у процесі життєдіяльності створює концептуальну систему, яка представляє ідеальний образ об'єктивного світу, що відображається в мові, у семантиці мовних знаків, утворюючи мовну картину світу. Мова відіграє активну роль, відтворюючи логічну уявну картину світу, вносячи в неї своєрідні корективи, накладаючи на розуміння свій слід. У свідомості з'являється, поряд з певною системою думок, що відбиває картину світу, мовна картина світу, що супроводжує першу, але не завжди повністю їй відповідає. Ця лінгвістична картина варіює від мови до мови. Тому механізм мовного вираження дійсності не може бути єдиним для всіх мов.

У мові закріплюються саме ті образні вислови, які асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами. Стереотипи, або еталони, – це своєрідні константи мовної картини світу, через які в концептуальну картину входить те побутове бачення світу, що зафіксовано

цією мовою. Пов'язана з мовою як способом закріплення всієї діяльності мислення, мовна картина світу виконує функції позначення основних елементів концептуальної картини світу й експлікації її засобами мови. Концептуальна картина світу багатша, ніж мовна, тому що в її створенні беруть участь різні типи мислення, у тому числі невербальне. Про правомірність цього твердження свідчить безліч сучасних лінгвістичних теорій, пов'язаних із гносеологічними аспектами взаємин мови і мислення.

Результат відображення навколишньої дійсності, як відомо, проходить крізь призму мови. Це означає, що знання має мовний характер не лише в тому розумінні, що мова виступає як спосіб здійснення знання, але й у тому, що мова залишає свій специфічний слід на знанні. Г. А. Брутян вважає, що “знання, зафіксоване в поняттєвому складі суб'єкта, що пізнає, називається розумовою моделлю; а знання, виражене словниковим, тобто мовним багажем, називається мовною моделлю” [1]. Уявлення, що формують картину світу, входять у значення слів, і людина сприймає їх навіть не замислюючись, тобто користуючись словами, що містять неявні значення, людина приймає і той погляд на світ, що міститься в них. Сміслові компоненти, що входять у значення слів і виразів у формі безпосередніх тверджень, можуть бути предметом суперечок між різними носіями мови і тим самим не входять у спільний фонд уявлень, що формує мовну картину світу.

Володіння мовою передбачає володіння концептуалізацією світу, що відображена в цій мові. Оскільки конфігурації ідей, приховані у значенні слів рідної мови, сприймаються мовцем як те, що розуміється саме собою, у нього виникає ілюзія, що так узагалі влаштоване життя. Але при зіставленні різних мовних картин світу виявляються значні відмінності між ними.

У пропонованій статті ми обмежуємося зверненням до лексико-семантичного рівня мови, а саме – до етнокультурознавчих лексичних одиниць, оскільки саме вони у сконцентрованому вияві відображають національно-культурну специфіку мови.

Звичайно мовна картина світу, що окреслюється тією чи іншою мовою, пов'язується з її лексикою: саме слова поділяють навколишню дійсність на відрізки. У різних мовах цей поділ відбувається по-різному, що зумовлено системністю мови, а саме – системною організацією лексики, що не допускає накладання однієї системи на іншу. Тому семантична й функціональна тотожність двох слів у різних мовах неможлива (за винятком хіба що термінологічних утворень), існують лише різного роду відповідники. Це зумовлено тим, що між одиницями однієї системи встановлюються відношення, які відрізняються від одиниць іншої системи. Більше того, за деякими словами приховані унікальні поняття національного світовідчуття, яким взагалі важко знайти точні відповідники в інших мовах.

Таким чином, відмінності у відображенні мовної картини світу іманентно закладені у лексичній системі мови. При цьому різні частини цієї картини розроблені в різних мовах не однаково, що в одних випадках пояснюється умовами життя, кліматом. Етнос, як уважає Л. М. Гумільов, “є явищем географічним, завжди пов'язаним із ландшафтом, що живить адаптований етнос” [2]. В інших випадках розробленість окремих шарів лексики зумовлена етнокультурними особливостями народу.

На нашу думку, лексична й словникова робота із зазначеним шаром лексики має відбуватися лише на рівні тексту та висловлень культурологічної тематики. Під лексичною роботою ми розуміємо такі напрями роботи: ознайомлення з етнокультурознавчими словами (лексичне і фонове значення); з прямим і переносним значенням таких слів тощо. Ми вважаємо, що саме такий підхід дає змогу зрозуміти системність мовних явищ.

Представлена стаття присвячена комплексному аналізу мовної вербалізації концепту ВІТЕР у турецькій мовній картині світу. Обраний для дослідження фрагмент мовної картини світу дозволяє виявити співвідношення між мовними одиницями і концептуальними структурами, що зберігають у свідомості носіїв мови знання про природний феномен як про явище, яке існує об'єктивно і характеризується певними особливостями, які ми й розглядаємо у статті.

Будуючи номінативне поле концепту, ми зосереджуємо нашу увагу на виявленні прямих номінацій концепту – ключових слів та їх синонімів (як системних, так і оказіональних, індивідуально-авторських) – так ми отримуємо ядро номінативного поля. Кожна із представлених лексичних одиниць має власний синонімічний ряд і певні особливості вживання.

Ядро номінативного поля концепту ВІТЕР у турецькій мові становлять такі одиниці: *badi* – вітряний, повітряний; *batı* – західний вітер; *batı karayel* – північно-західний вітер; норд вест (мор.); *batı lodos* – південно-західний вітер; зюйд вест (мор.); *briz* – бриз, легкий вітерець; *esim* – порив, подих вітру; *esin* – вранішній, ранковий вітер; *esinti* – легкий вітерець, бриз; *esis* (діал.) – вітер; *esgün* (діал.) – сильний вітер зі снігом; *harur* (заст.) – гарячий вітер; *badı hazan* – осінній вітер; *hübuş* – подих вітру; *hübuş etmek* – віяти (про вітер); *jel* (діал.) – вітер; *kabayel* – південний вітер; *keşişleme* – південно-східний вітер; *küfür küfür* – звуконаслідування легкого вітерцю; *küfür küfür esiyor* – віє легкий вітерець; *külek* (діал.) – вітер; *lodos* – 1) південний вітер, лодос; 2) шторм на морі при південному вітрі; *lodosun gözü yaşlıdır* – південний вітер, що приносить дощі; *lodoslamak* – віяти (про південний вітер); *öküzsoğuşu* – холодні вітри у квітні; *poýraz* – північно-східний вітер, пойраз; *hava poýrazladı* – віяв північний вітер; *püfür püfür* – звуконаслідування легкого подиху вітерця; *rüzgar* – вітер (є ключовим словом-репрезентантом, що об'єктивує даний концепт); *apazlama rüzgar* – попутний вітер; *kararsız rüzgar* – мінливий вітер; *mevsim rüzgarları* – сезонні вітри; *sağlam rüzgar* – стійкий вітер; *rüzgar püfür püfür ortalığı serinletiyordu* – легкий вітерець навіював прохолоду; *karlı rüzgar* – вітер зі снігом; *saba* – ранковий вітерець, зефір; *sazayan* (діал.) – холодний вітер; *üfürük* – подих (вітру); *üfürüm* – подих (вітру); *yel* – вітер; *akça yel* – південно-східний вітер; *karayel* – північний вітер; *yelli* – вітряний; *yıldızıyeli* – північний вітер, борея; *girdibat* – сильний вітер, вихор, ураган, смерч.

*Rüzgar* – вітер – природне явище: рух повітря відносно земної поверхні. Уживається в складі словосполучень для номінації різних понять, пов'язаних із вітром: *rüzgar cereyanı* – протяг; *rüzgarın dönmesi* – зміна вітру; *rüzgar güllesi* – метеор. циклон; *mevsim rüzgarları* – сезонні вітри. Оскільки Туреччина – це країна, більшість території якої омивається морями і в якій з давніх часів добре розвинуте мореплавання, у турецькій мові є багато назв вітрів, пов'язаних з морською тематикою: *rüzgar gülü* – мор. роза вітрів; *rüzgar üstü* – мор. навітряна сторона; *rüzgar var* – вітряно; *arkadan gelen rüzgar, müsait rüzgar* – попутний вітер; *batı rüzgar* – західний вітер; *bordadan rüzgar*, або *yan rüzgarı* – боковий вітер; *dik rüzgar* – зустрічний вітер; *kararsız rüzgar* – змінний (непостійний) вітер; *karşı rüzgar, muhalif rüzgar* – зустрічний вітер; *sağlam rüzgar* – стійкий, надійний вітер. *Rüzgar çıktı* – здійнявся вітер; *rüzgar altına düşmek* – потрапити під вітер; *rüzgarlı* – вітряний; *rüzgarlı bir hava* – вітряна погода; *rüzgarsız* – безвітряний; *rüzgar gelecek delikleri tkamak* – закрити всі отвори, у які може потрапити вітер (у значенні. “усе передбачити”); *rüzgar gibi* – як вітер, стрімкий.

Далі розглянемо лексему *вітер* на матеріалі фольклорних публікацій журналу *Folklor Postası Dergisi* [3, с. 17], які розкривають різні стани розглядуваного явища природи, а також на матеріалі Словника діалектів турецької мови [5].

Власне перське слово *rüzgar* – “вітер” у районі Ерзуруму замінюють на *ülüz ger* або ж використовують турецьке *yel* із дев'ятою голосною /ê/, яка в турецькому алфавіті посідала проміжну позицію між /a/ та /e/. У цій місцевості трапляються й різноманітні похідні дієслова і іменники: *yellenmek* – поспішати, йти поспіхом; *yele yele* – (йти) швидко й без зупинки; *yelli* – швидкий; *yelek* – частина одягу, що захищає тіло людини; *yel-beyin* – нерозсудливий (досл. мозок-вітерець); *yelpik* – приступ астми, ревматизм, хвороба; *gezegen yel* – біль у ногах (для позначення цього поняття використовують слово *yel*, а *yel tutması* – це ревматизм та біль, що роздирає все тіло); *yel esmesi* – подих вітру; *yel oynaması* – порив вітру, що змушує хитатися гілки дерев при стоячому повітрі; *yel oynası* – провітрюваність кімнат та житлових приміщень.

Універсальним словом *yel* також називають період, коли немає снігу, або види суворого вітру, що панує в місцях, які засніжило нещодавно.

В Анатолії використовуються і найчастіше трапляються у віршах такі назви вітру:

1) *Esinti* (подих вітру) – (селище Артвін): легенький вітерець, який виникає кожної пори року. Влітку він змушує листя на деревах дещо похитуватися, не зачіпаючи при цьому гілок. Взимку, коли падає сніг, його намітає тонким шаром, проте такий вітер не слід плутати з легким приємним вітерцем, що має назву *nesin*.

2) *Tan yeli* (вранішній вітер): легенький вітерець, що віє на світанку. Народні поети (ашики) отримували звісточки від своїх коханих із цим вітром і за допомогою нього передавали привіт. *Kara-yel* (чорний вітер): потужний вітер, після появи якого разом з чорними хмарами починає йти дощ. *Dağ-yeli* (гірський вітер) (Бурса, Кастамону, Самсун): потужний вітер, що віє з гір. Часто виникає навесні, спричиняє опади і змушує людину мерзнути. *Kaba-yel* (грубий вітер): теплий вітер, що віє з півдня і влітку перетворюється на спекотний потік повітря. Його ще називають *güney-yeli* або *kible-yeli* (південний вітер). На початку весни він швидко розтоплює сніг. *Sam-yeli* (самум): спекотний та іноді задушливий вітер, що віє з півдня. Якщо він нечастий, то позитивно впливає на посіви і допомагає їм рости; якщо виникає часто, то стає причиною посухи.

3) *Çalgin* (Газіантеп, Конья, Анталія, Ефірне): віє з півдня і південного сходу, висушує вологі землі і знижує вологість загалом. Негативно впливає на посушливі місця, знищує посіви, які називають *yel-çalgin* (висушені вітром).

4) *Boğamak* – віє по колу, закручуючись у формі циліндра та піднімаючи пил і сніг взимку. Може бути настільки потужним, що заважає людині дихати. Влітку є провісником граду. Інколи здіймається в повітря, як мінарет, і піднімає вгору різне сміття та дрібних тварин, кидаючи їх потім деінде. Діти при цьому говорять: *Şeytan gelin götürüyor* – “Шайтан забирає наречену”.

5) *Sazak* (Бурса, Чорум, Карс, Тунджелі, Сівас, Кайзері, Адана, Нігде, Невшехір): дуже сухий вітер, який виникає взимку і ранньою весною під час сильних морозів, б'є по обличчю людини багатима. Під час прогулянки пішки або на санях він обпікає лице, після чого на таких обгорілих місцях утворюється засмагла шкіра, що згодом облазить.

6) *Tipi* (віхола): Виникає рідко і лише зимою, утворює снігові замети і через свою потужність заважає людині дихати. За народним календарем у дні, коли вона виникає, не виходять на роботу та не вирушають у подорож. Ті нечасті дні, коли буря особливо сувора, мають особливі назви: *Nahir-Koğan*, *Kürd-oğlu*, *Koca-karı*, *Cemile (cemre)*, *tipilemek* (використовується в переносному значенні “жаліти”, “сварити”, “робити серйозний вираз обличчя”).

7) *Boran* (буран) (Іспарга, Болу, Самсун, Амасья, Бітліс, Ван, Конья, Адана): так називається снігова буря, що дуже сильно дме і змішує сніг, який лежить, і той, який падає. Заважає дихати перехожим, змушує їх мерзнути. Найчастіше в такому разі кажуть *Kar-Boran*. У стамбульському діалекті це слово, яке звучить як *bora*, використовують для позначення тайфуну, що інколи виникає влітку.

8) Лексема *rüzgar* “вітер” часто трапляється в складі фразеологізмів. Їхнє значення можуть виражати негативні або позитивні відчуття, спричинені досліджуваним атмосферним явищем: *Rüzgar eken fırtına biçer* – Хто посіяв вітер, той пожне бурю. *Rüzgar esmeyince yaprak kımıldanmaz* (або *oynamaz*) – Поки вітер не подме, лист не ворухнеться. *Rüzgar ile başa çıkılmaz* – З вітром не сперечаються. *Rüzgarın önüne düşmeyen yorulur* – Хто не падає під натиском вітру – той втомлюється (у значенні “тому, хто йде проти вітру, завжди важко”). *Rüzgara tüküren kendi burnuna tükürür* – Хто плює проти вітру – плює собі в обличчя. *Her esen rüzgara uymak* – Тримати ніс за вітром.

Фразеологізми, у складі яких є лексичний компонент *vıter*, демонструють прагнення турецького народу на основі метеонімів будувати образи, що так чи інакше описують людину, її характер, емоційний стан, поведінку, оцінюють її життєву ситуацію. Аналіз виразів, які входять до номінативного поля цього концепту, показує, що він є частиною таких фразеологічних полів: 1) поведінка людини: *Rüzgar eken fırtına biçer* – “Хто сіє вітер – жатиме бурю”, “Що посієш, те й збереш” (рос. “Как аукнется, так и откликнется”) – жодна негативна поведінка до добра не приведе. *Sahipsiz tahtayı el alır, el almazsa yel alır* – досл. “Нічию дошку візьме рука, а як не візьме рука – вітром зідме”, тобто “що погано покладено, те покинуто; згодиться в хазяйстві, не пропаде”. *Tembele dediler ‘kapını ört’, dedi ‘yel eser örter’* досл. “Лінивому сказали “зачини двері”, так він сказав “вітер подме – прикриє”; Тут концепт ВІТЕР містить смисл “саме добро не робиться”; 2) оцінка життєвої ситуації: *Rüzgara tüküren kendine tükürür* – “Не плюй проти вітру – плюватимеш на себе”; “Не плюй у колодязь”, тобто означає так званий “ефект бумерангу”. *Alçak yerde yatma sel olur, yüksek yerde yatma yel olur* – досл. “Не лягай в низині – змиє сель, не лягай високо – зідме вітром”.

Фразеологічні значення мають яскраво виражений негативний відтінок. У цьому разі виникнення такого негативізму може бути вмотивоване тим, що це явище завдає шкоди людям, опосередковано впливаючи на їхнє життя. При цьому, незважаючи на загальну негативну оцінність, усі ці вирази об’єктивують різні когнітивні ознаки досліджуваного концепту.

На основі аналізу значень перерахованих фразеологізмів також можна визначити певні їхні когнітивні ознаки, що формують інтерпретаційні поля в їхній структурі: вітер сприятливо впливає на навколишнє середовище; це стихія, якої слід боятися і яка може завдати шкоди людині.

Вербалізований у текстах художньої літератури, концепт ВІТЕР набуває певних особливостей, які виділяють його серед культурних концептів. Досить частотне згадування турецькими письменниками і композиторами у своїх творах концепту ВІТЕР свідчить про те, що він займає важливе місце в мовній свідомості турецького народу. Пропонуємо опис образних складників художнього концепту ВІТЕР на деяких прикладах із турецької літератури.

На нашу думку, досліджуваний концепт становить особливий інтерес у текстах художніх творів. Тут він володіє набором характеристик, які виділяють його серед сукупностей інших культурних концептів. Концепт ВІТЕР у текстах художніх творів заломлюється крізь призму авторського світогляду і набуває специфічного ракурсу. Кожен автор по-своєму трансформує концепт, який функціонує в лінгвокультурному середовищі, доповнює та актуалізує ті чи інші його характеристики.

Для з’ясування основного значення концепту ВІТЕР звернімося до турецького тлумачного словника. Лексичне значення слова *rüzgar* – рух повітря над поверхнею землі. При вживанні його в різних творах, концепт набуває додаткових семантичних ознак. Аріф Нігат Асья, який писав у період, коли соціальна тематика стала найбільш пріоритетною, а нові форми та види, які застосовували письменники та поети, сприяли збагаченню турецької мови, у 1946 році написав вірш “Один прапор чекає вітру” [6, с. 41] – один з найбільш яскравих творів того періоду. Для молодих поетів, що почали свою творчість у цей період, був характерний вплив другої нової хвилі в поезії та пошукових форм віршотворення. Як наслідок вони стали писати, дотримуючись основних тенденцій у поезії. І хоча Аріф Нігат Асья писав свої вірші саме в цей період, він дотримувався націоналістичних настроїв. Наведемо декілька рядків із цього вірша:

Şehitler tepesi boş değil	Курган героїв не порожній
Biri var, bekliyor...	Там є хтось, він чекає,
Ve bir göğüs nefes almak için	І якісь груди чекають на вітер,
Rüzgar bekliyor...	Аби дихати...
Türbesi yakışmış bu kutlu tepeye,	Його могила до лица цьому благословенному
Yattığı toprak belli,	кургану,

Tuttuğu bayrak belli.  
Kim demiş Mechul Asker diye?  
Destanını yapmış, kasideye  
kanmış...  
Bir el ki ahretten uzanmış,  
Edeple gelip birer birer  
Öpsün diye faniler ...

Відомо, у якій землі лежить, і відомо, чий стяг він тримає.  
Хто сказав, що то невідомий солдат? Він увійшов до легенди і про нього є героїчні заспіви.  
То рука, що простяглась із вічності,  
Щоб так поволі йшли та один за одним вклонялися тобі прийдешні смертні...

У цьому вірші йдеться про патріотичні настрої турецького народу. Прапор є символом незалежності будь-якої держави. В метеорології вітер – це рух повітря над поверхнею землі, яким не можна керувати, але який можна використати у власних інтересах. Ці якості вітру метафорично осмислюються в поезії. Вітер приносить зміни, яких ніхто не очікує. Це дає змогу нам побачити у вірші два тематичних пласти поезії автора – тему природи та тему національно-визвольної боротьби турецького народу.

Смисл вірша є досить прозорим: патріотичні настрої народу в період зародження Турецької Республіки. Прапор переможців уже височіє на горі й тепер лише чекає вітру, що принесе зміни, свободу та щастя, “туди чекають вітру, аби дихати” – тут уживається порівняння. Перед нами постає герой, який загинув, але увійшов у безсмертя і дав той життєдайний порив повітря, що підштовхне смертних до певних дій. Цей концепт у вірші несе політичне навантаження, він містить надію поета на поширення турецького впливу. Використання концепту ВІТЕР та звернення автора до світу природи створюють атмосферу філософської споглядальності, заглибленості людини в себе, коли в пам’яті з’являються різні моменти пережитого минулого. Концепт ВІТЕР виступає мовною одиницею, яка відображає у свідомості поета, в його психіці картину світу, що його оточує. З концептом ВІТЕР у вірші Аріфа Нігата Асьї пов’язані відчуття поета щодо безсмертя та смертності, метафоричність образів “туди чекають на повітря, прапор розвівається, закликає до дій”, та філософський підтекст. До того ж слід зазначити, що автор виносить лексему *вітер* у назву вірша, тим самим підкреслюючи головну думку свого поетичного твору.

Джошкун Ертепинар у віршах писав про кохання і любов до батьківщини, її красу. Автор порівнює себе з деревом у вірші “Дерево що плаче” (‘Ağlayan ağaç’) [6, с. 66]:

Rüzgarlarla okşanan,  
Yağmurlarla yıkanan  
Gülen bir ağaçım vaktiyle,  
Ağaç kardeşler arasında  
Yeşillikler içindeyim...  
Kopardılar, kırdılar dalımı, yarpağımı,  
Gölgesiz bıraktılar dağımı, toprağımı.  
Şimdi iki gözüm iki çeşme  
Ağlarım gece gündüz,  
Ağlarım dünyaya geldiğime...

Колись я був веселим деревом,  
Яке пестили вітри,  
Омивали дощі  
Серед братів дерев,  
Увесь у зелені...  
Обламали мені гілля, обірвали листя,  
Покинули без тіні моє підніжжя,  
Тепер мої очі як два джерела,  
Плачу і вдень і вночі,  
Плачу, що на світ народився...

Джошкун Ертепинар виражає свою думку, демонструючи нам тугу за молодістю, самотність, відсутність підтримки через власні асоціації, пов’язані з природою. Автор також передає власне світосприйняття та відчуття за допомогою концепту ВІТЕР. Він зображає вітер і дощ як явища природи, вплив яких приємний для природи, а власне для дерева. Саме природа є тим об’єктом, який породжує в людині потребу естетичного пізнання дійсності. Роль концепту ВІТЕР тут відрізняється від його ролі у вірші Аріфа Нігата Асья. Тут вітер змальовується як звичне та приємне явище природи, що не віщує жодних змін, дає відчуття спокою та впевненості. Тому лексема *rüzgar* у цьому разі вживається в поєднанні з дієсловом *okşamak* – “пестити”, що дає нам змогу побачити власне ставлення автора до такого природного явища, як вітер.

Концепт ВІТЕР наявний і у вірші Юсуфа Зіі Ортача “Весняний вітер” (“Bir İlbahar Rüzgârı”) [7, с. 617]. Юсуф Зія Ортач відомий як один із поетів-хеджеїстів (прибічників силабічного метру), які відіграли значну роль в оновленні поетичних форм та літературної мови, наблизивши її до народної турецької мови; багато віршів поета написані в шовіністичному дусі. Автор, як і Аріф Нігат Асья, описує вітер як діючу особу, що приносить у його життя зміни, певні відчуття та переживання:

Yârla kesti aramı	Посварив мене з коханою
İlbahar rüzgârı	Весняний вітер,
İlkten sona selâmlarımı götürmemiş	І не переказав їй мої вітання
İlbahar rüzgârı	Весняний вітер,
Simsiyah yağmur bulutlarını katmış önüne	Загородив мені шлях чорними дощовими
İlbahar rüzgârı	хмарами
Sele tutmuş hatıralarımızı	Весняний вітер,
İlbahar rüzgârı	Змив водяними лавинами наші спогади
Dost desem değil, düşmanım da olamaz	Весняний вітер,
İlbahar rüzgârı	І не друг вона мені і не ворог,
Nedense nefesini nefesime katmadı	Весняний вітер
İlbahar rüzgârı...	Не дав змоги мені дихати
	Весняний вітер...

Ці рядки надають віршу особливого ритму, що передає настрій автора. Весняний вітер у ньому несе ознаки катастрофи, він приносить чорні-чорні хмари, змиває все водяними лавинами, стає причиною розлуки двох закоханих, яка є для них задушливою, адже автор не бачить свого життя без коханої. Надає словам автора також байдужості “і не друг мені і не ворог”, створює відчуття відчуженості.

Різне бачення вираження поетами концепту ВІТЕР (в одних він приносить зміни, в інших є явищем сталим та звичним, що не віщує жодних змін, або ж взагалі несе в собі ознаки катастрофи) зумовлене різними їхніми уявленнями про світ, належністю до тієї чи іншої літературної школи, напряму, ідеологічних поглядів та конкретними умовами появи кожного твору.

Отже, когнітивна динаміка розгортання концепту ВІТЕР у турецькій літературі ХХ сторіччя детермінована єдністю його концептуальної організації та композиційної структури.

Сильною стороною, яка характеризує досліджувані літературні твори, є те, що основну концептоідентифікаційну роль виконують заголовки, які засвідчують повну або часткову ідентифікацію досліджуваного концепту.

Дослідивши концепт ВІТЕР у турецькій літературі, можна зробити такі висновки: з огляду на його широке використання в багатьох поетичних творах, його можна вважати важливим складником турецької культури. Мовне вираження концепту ВІТЕР – в одних символізує зміни, є життєдайним повітрям, у других – це стале, звичне явище, що не віщує жодних змін, у третіх – вітер має ознаки катастрофи, створює відчуття відчуженості. Всі ці вирази тісно пов’язані зі світовідчуттям, світосприйняттям, емоційною стороною мислення різних авторів, їх поглядами та навіть особливостями психіки.

Виокремлюючи той чи інший фрагмент світу для опису, автор концептуалізує світ, наповнюючи особистісними смислами реалії буття. Він немов конструює власну реальність. Мова лише підтверджує те, що існує у свідомості. Специфіка відображення концепту ВІТЕР є досить різноманітною, що зумовлено особливостями засобів мови, які виражають його. Проаналізований матеріал дає підстави для побудови концептуальної моделі: по-перше, ми побачили, що за допомогою цього концепту можуть бути передані не лише явища природи,

а й стани людської душі; по-друге, він має здатність передавати особливості життя, оновлення та очищення душі, непевність, загадковість; пробудження та вивільнення від старого, таємного та незвіданого.

Виходячи з дослідженого матеріалу, слід зазначити, що мовна картина світу, як і мова загалом, є явищем складним та багатограним, у кожній сучасній мові виділяються загальномовна, регіональна, соціальна, індивідуальна мовні картини світу. Отже, проаналізована нами лексика дає підстави для подальшого дослідження турецької мовної картини світу.

#### **Література**

1. Брутян Г. А. Гипотеза Сепира–Уорфа / Г. А. Брутян. – Ереван : Луйс, 1968. – 66 с.
2. Гумилев Л. Н. Древние тюрки / Л. Н. Гумилев. – М. : Тов-во “Клышников, Комаров и К”, 1993. – 513 с.
3. Folklor Postası Dergisi. – Haziran, 1946. – Cilt II, Sayı 17.
4. Folklor Postası Dergisi. – Mayıs, 1946. – Cilt II, Sayı 16.
5. Eyuboğlu İsmet Zeki. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü / İsmet Zeki Eyuboğlu. – İstanbul : Sosyal Yayınlar, 2004. – 866 s.
6. Türk Dili ve Edebiyatı. – Ankara : Türk tarih Kurumu, 1995.
7. Kocatürk Vasfi Mahir. Türk edebiyatı antolojisi / Vasfi Mahir Kocatürk. – Ankara : Buluş Yayınevi, 1961. – 718 s.